

صله رحم؛ عامل و تجلی گاه پیش گیری رشدمدار از جرم

نگارنده گان: سید محمد حسینی*

عبدالقدوس آرسین**

چکیده

یکی از سازوکارهایی که می‌تواند در تحقق پیش گیری رشدمدار نقش برجسته‌یی داشته باشد، صله رحم یا تعاملات گرم در شبکه خویشاوندی است. این پژوهش، به دنبال پاسخیابی به این پرسش بوده است که: صله رحم، در پیش گیری رشدمدار از بزه کاری اطفال چه تأثیری دارد؟ به این منظور، ابتدا با استفاده از روش تحلیلی - توصیفی، مفاهیم مورد استفاده و رابطه آن‌ها با یکدیگر روشن شده است؛ سپس نظریات جرم‌شناختی مرتبط با بحث و حمایت‌کننده ادعا مطالعه و در نهایت با استفاده از روش فراتحلیل، پیمایش‌های انجام شده در این حوزه بررسی گردیده‌اند. نتایج پژوهش، اثر پیش‌گیرانه صله رحم بر بزه کاری اطفال را هم در حوزه نظریه و هم در حوزه عمل (پیمایش‌ها) تأیید می‌کند. براساس این یافته، به دولت‌های کشورهای اسلامی پیش‌نهاد می‌شود در تدوین سیاست جنایی کشورهای خود، صله رحم را به‌عنوان یک ابزار بومی برخاسته از فرهنگ محلی مقبول جامعه، با درجه کارایی بالا و هزینه پایین، مورد توجه جدی قرار دهند.

واژه‌گان کلیدی: صله رحم، تعامل، تعامل گرم نابرابر، پیش‌گیری رشدمدار، بزه کاری

اطفال.

* عضو هیئت علمی پوهنتون/ دانش‌گاه غالب کابل و دانش‌جوی دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی دانش‌گاه علامه طباطبائی، ایران،

تهران (smhussaini1357@gmail.com)

** دانش‌جوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانش‌گاه علامه طباطبائی، ایران، تهران (arseenrs@gmail.com)

این مقاله تحت مجوز بین‌المللی Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives 4.0 می‌باشد.

Ghalib

ISSN

P: 2788-4155

E: 2788-6441

Received: 23/ 03/ 2022

Accepted: 02/ 09/ 2022

Seleh-e-Rehem; The Factor and manifestation of Crime Growth Prevention

Authors: Syyed Mohmmad Hosaini*

Abdul Quddoos Arsin**

Abstract

The high rate of child delinquency, which shows the possible rate of adult delinquency in the future, is a red flag for society officials and justifies the necessity of prevention measures. A type of delinquency prevention specifically focus on children is called developmental crime prevention. One of the mechanisms that can play a prominent role in realizing developmental crime prevention is Selai-Rahem or warm interactions in the kinship network. The question is how and with what mechanism can the child's crime be prevented or reduced? To this goal the concepts used and their relationship with each other will be clarified. Afterward, the criminological theories will be clarified and reviewed. Finally, by using the meta-analysis method, the major surveys conducted in this field are reviewed. The paper shows the preventive effect of Selai-Rahem on children's crime is confirmed by both the theoretical approach (theories) and practical approach (surveys). Based on findings, the governments of the Islamic states are proposed to use this enormous and costless capacity with a high impact in developing their countries' criminal policy.

Keywords: *Selai-Rahem*, interaction, unequal warm interaction, developmental prevention, child delinquency.

GHALIB (Research and Scientific quarterly Journal of Ghalib University)
11th years, 37th Series, 2nd Volume, fall 2022

* Academic Cadre of Ghalib University-Kabul and PhD Candedat in Criminal Law and Criminology at Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran (smhussaini1357@gmail.com)

** Master's student in criminal law and criminology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran (arseenrs@gmail.com)

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives 4.0 International License.

1. مقدمه

پیش‌گیری از جرم، سابقه‌ی بی به درازنای عمر بشر دارد. امروزه اما، این موضوع به‌عنوان یک رشته مطالعه نظام‌مند (جرم‌شناسی) در مقابل جرم مورد توجه قرار گرفته است. جرم‌شناسی، برخلاف حقوق جزا، رویکرد انحصاری قضایی نسبت به جرم ندارد؛ بل که لزوم پیش‌گیری با تمام ابزارها و تدابیر ممکن، به شمول نهادهای غیرقضایی تأکید دارد. در مورد اطفال اهمیت توجه به پیش‌گیری بیش‌تر می‌شود.

واکنش اصلی در مقابل جرایم اطفال نه مجازات، که تدابیر تأمینی است و نظام‌های قضایی کوشش می‌کنند تا حد امکان طفل را وارد فرایند کیفری نسازند. این امر، لزوم توجه بیش‌تر را به پیش‌گیری از جرم در خصوص اطفال موجه می‌سازد. آنچه اهمیت ویژه در مورد پیش‌گیری از بزه‌کاری اطفال دارد، تعاملات اجتماعی در فرایند رشد است، که می‌تواند نقش مثبت یا منفی بر بزه‌کاری آن‌ها داشته باشد. در امر تعاملات اجتماعی با اطفال، رویکردهای متنوع در فرهنگ‌های مختلف وجود دارد. صله رحم به‌عنوان مفهومی که در بستر دین فهم می‌شود، نقش برجسته‌ی در تعاملات شبکه‌ی خویشاوندی دارد، که یکی از کنش‌گران آن، اطفال هستند. این مطالعه به دنبال یافتن پاسخ قناعت‌بخش از چه‌گونه‌گی تأثیرگذاری صله رحم در امر پیش‌گیری از بزه‌کاری اطفال است.

در زمینه تأثیر صله رحم یا روابط اجتماعی گرم بر کاهش احتمال بزه‌کاری اطفال تحقیقات قابل توجهی انجام شده، که به‌عنوان نمونه به چند مورد اشاره می‌شود:

مهرا (۱۳۹۸) در مقاله‌ی باعنوان «پیش‌گیری اجتماعی رشدمدار از بزه‌کاری اطفال در سیاست جنایی اسلام با تأکید بر آموزه‌های قرآنی»، بیان داشته که تحقیقات روان‌شناسان و متخصصان اطفال نشان می‌دهند، که کم‌بود رابطه محبت‌آمیز، غالباً یکی از عوامل بسیار قوی است، که اطفال و نوجوانان را به‌سوی ارتکاب بزه‌کاری سوق می‌دهد. اختلاف خانوادگی و ناسازگاری زن و شوهر با هم تأثیر مستقیم و نامطلوبی بر روی اطفال گذاشته و غالباً آن‌ها را به‌سوی ارتکاب جرم یا خودکشی سوق می‌دهد.

غباری بناب و دیگران (۱۳۸۶)، در مقاله خود تحت عنوان «آثار صله رحم از دیدگاه اسلام و روان‌شناسی و کاربردهای تربیتی آن»، استدلال کرده‌اند که از مجموع آیات و روایات چنین برداشت می‌شود، که صله رحم ارتباط خوشایند با اقوام نسبی و سببی را گویند، که در ابعاد مختلف سلامت روانی، رشد معنوی، سازگاری اجتماعی و مانند آن‌ها نقش دارند. این سازگاری اجتماعی به بیان دیگر همان هم‌آهنگی با هنجارهای اجتماعی و هم‌نوایی با جامعه، یعنی عدم ارتکاب جرم است.

معظمی و اصفهانی (۱۳۹۰)، در مقاله «تأثیر خشونت‌های خانواده‌گی بر بزه‌کاری کودکان و نوجوانان»، دریافته‌اند که به‌ترین راه مهار بزه‌کاری اطفال و نوجوانان، اجرای برنامه‌های پیش‌گیری از خشونت است، که تحقق این امر مستلزم حمایت همه‌جانبه از خانواده است. برنامه حمایت چندوجهی است: از یک‌سو شامل حمایت مالی، بهداشتی، رفاهی از خانواده است و از سوی دیگر آموزشی است که شامل آموزش شیوه‌های مراقبت، فرزندپروری، تربیت فرزندان، داشتن رابطه صمیمانه با فرزندان و رابطه‌عاری از خشونت با مادران، به‌ویژه مادران نیازمند است. آن‌ها مواردی چون تقویتی اعتقادات دینی و اخلاقی خانواده‌ها _ که صلۀ رحم جزئی از آن است _ و مشاوره را به مادران و پدران از عوامل مؤثر در پیش‌گیری از بزه‌کاری اطفال دانسته‌اند.

اهمیت مطالعه صلۀ رحم در چهارچوب جرم‌شناسی و متمرکز بر اطفال، متأثر از ضرورت حرکت در جهت خلاف روی کرد واکنشی، توأم با مجازات نسبت به جرایم است، که در طول تاریخ شکل گرفته و به ارزش تبدیل شده است؛ به‌عنوان نمونه، در قوانین افغانستان، بیش از این‌که توجه بر پیش‌گیری از جرایم اطفال باشد، تمرکز بر واکنش به جرایم آن‌ها در قالب تدابیر تأمینی است؛ بنابراین، ضروری است تا جوامع اسلامی به شمول افغانستان، به سمت ابزارهای پیش‌گیرانه از جرم هدایت شوند، که یکی از آن‌ها، صلۀ رحم است. این مفهوم که در دین اسلام به شدت مورد توجه قرار دارد و میزان توصیه‌ها و اوامر بزرگان دینی گاهی انسان را دچار گمان و جوب آن می‌سازد، در جوامع مسلمان می‌تواند به طور آگاهانه در سیاست جنایی کشور مدنظر قرار گیرد و به‌عنوان یک عامل مؤثر و بدون هزینه در مقابله با جرم به کار گرفته شود. هدف این مطالعه تأکید بر ارجحیت پیش‌گیری نسبت به مجازات در جوامع اسلامی است، که این امر در خصوص اطفال، شایسته توجه ویژه است.

در این پژوهش، پرسش این است، که بر اساس نظریه‌های علمی و مشاهدات میدانی، صلۀ رحم چه‌گونه بر بزه‌کاری اطفال تأثیر می‌گذارد؟ از آن‌جا که فرایند رشد اطفال نقش مؤثر در چه‌گونه‌گی ورود آن‌ها به اجتماع دارد، صلۀ رحم به‌عنوان ابزار پیش‌گیرانه می‌تواند نقش برجسته‌یی در پیش‌گیری از بزه‌کاری اطفال داشته باشد.

به این منظور، پس از تعریف و روشن کردن مفاهیم مورد استفاده در تحقیق (الف) کوشش شده با ترجمۀ صلۀ رحم به معادل جامعه‌شناختی آن، یعنی تعامل گرم نابرابر، نظریه‌های تأییدکننده ایدۀ مقاله در بین نظریات جرم‌شناسی و نحوه ارتباط آن نظریات با موضوع مقاله تبیین گردد (ب). سپس باتوجه به مطالعات میدانی انجام‌شده در این زمینه، نشان داده شود، که شواهد میدانی نیز اثبات‌کننده ادعای مطرح‌شده در تحقیق است. نوع تحقیق کیفی و روش تحقیق ترکیبی از روش توصیفی -

تحلیلی و فراتحلیل است. ابتدا با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به تبیین مفاهیم و نظریه‌ها پرداخته خواهد شد و سپس با استفاده از روش فراتحلیل، تحقیقات میدانی انجام‌شده از جهت ارتباط با تحقیق حاضر و اثبات یا رد مدعی آن بررسی خواهند شد.

۲. چهارچوب مفهومی

در این تحقیق، مفاهیم و ارتباط آن‌ها با یک‌دیگر بخش مهمی است و بدون فهم آن، دریافت کلیت کار و حتا ضرورت آن دشوار خواهد بود. مفاهیم باید روشن شوند و رابطه آن‌ها با یک‌دیگر نیز واضح گردد، تا مشخص شود وقتی از اثر پیش‌گیرانه صله رحم بر بزه‌کاری اطفال در بحث پیش‌گیری رشدمدار سخن گفته می‌شود، منظور از صله رحم در بافت جامعه‌شناختی و نظریات جرم‌شناسان چیست؟ به این منظور پس از تعریف پیش‌گیری از جرم و مشخصاً پیش‌گیری رشدمدار (۱-۲)، مفهوم صله رحم بررسی می‌گردد (۲-۲) تا در نهایت با بررسی رابطه مفهومی صله رحم و تعامل اجتماعی (۳-۲) روشن شود این برنامه چه‌گونه به اثبات مدعی طرح‌شده در مقاله کمک می‌کند.

۲-۱. پیش‌گیری از بزه‌کاری

در علوم انسانی، تعدد تعاریف از مفهوم واحد، امری طبیعی تلقی می‌شود؛ به‌عنوان مثال، «در سال ۱۹۵۰ کروبر و کلوکهایان در حدود ۱۰۰ تعریف از فرهنگ جمع‌آوری کردند» (عسکری خانقاه و کمالی، ۱۳۷۸: ۲۳۶). در مورد پیش‌گیری از جرم نیز به‌عنوان یکی از اصطلاحات حوزه علوم انسانی این مشکل وجود دارد و دُچار تکرر تعاریف درباره آن هستیم. به همین دلیل، درحالی‌که برخی نویسندگان پیش‌گیری را شامل تمام اقدامات غیر قهرآمیز مستعد کاهش احتمال ارتکاب جرم یا کاهش شدت آن تعریف کرده‌اند، دسته‌ی دیگر، هر اقدامی را که نتیجه آن کاهش جرم باشد، پیش‌گیری نامیده‌اند.

از بابت شمول پیش‌گیری نیز بین نویسندگان دودسته‌گی وجود دارد. برخی پیش‌گیری را مخصوص اعمالی می‌دانند، که در قانون به‌عنوان جرم ثبت شده‌اند و برخی با گسترش دایره شمول، انحرافات را نیز مشمول تعریف پی‌گیری می‌کنند. پیش‌گیری از جرم در اصول راه‌بردی سازمان ملل در زمینه پیش‌گیری از جرم مصوب شورای اقتصادی - اجتماعی آن سازمان در سال ۲۰۰۲م، عبارت است از: «مجموعه راه‌بردها و تدابیر اتخاذی در یک جامعه معین و در زمان معین در زمینه پیش‌گیری و یا کاهش اعمال ناقص هنجارهای اجتماعی یا قانونی نیز مسائل ناشی از آن مثل ترس از جرم» (به‌نقل از: جندلی، ۱۳۹۳: ۳۳).

عمدتاً دو روی کرد در پیش‌گیری از جرم طرح شده، که یکی پیش‌گیری اجتماعی و دیگری پیش‌گیری وضعی است. پیش‌گیری اجتماعی که بر پیش‌گیری اولیه قابل انطباق است به راه‌بردها و تدابیری اطلاق می‌شود، که هدف آن‌ها به‌طور کلی تغییر در وضعیت رفاه و بهبود کیفیت زنده‌گی عموم افراد جامعه باشد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۲: ۶۳) و دیگری، پیش‌گیری رشدمدار که در ملاک عمل این تحقیق خواهد بود، نوعی از پیش‌گیری اجتماعی است، که بر اطفال و نوجوانان متمرکز است. در چنین زمینه‌یی است که نقش خانواده و مدرسه اهمیت بسیار می‌یابد و در خانواده نیز روابط نقش حیاتی می‌یابد. پیش‌گیری وضعی چنان‌که از نام آن پیداست بر وضعیت‌های شکل‌گیری جرم تمرکز کرده کوشش می‌کند از طریقه‌های گوناگون، به‌گونه‌ی مثال، افزایش هزینه جرم برای مجرم، مانع شکل‌گیری وضعیت‌های مذکور گردد (همان: ۶۶).

چنان‌که پیش‌تر گفته شد، در این مطالعه منظور از پیش‌گیری همان پیش‌گیری رشدمدار از جرم است، که بنا به تعریف، نوعی پیش‌گیری اجتماعی است، که ناظر به قشر خاص، یعنی اطفال است. این نوع پیش‌گیری نشان می‌دهد که مداخله به‌هنگام و به‌موقع درباره اطفالی که به خاطر وضعیت خانواده‌گی در معرض ارتکاب جرم هستند، می‌تواند جلو بزه‌کاری و استمرار تمایلات مجرمانه را در آن‌ها بگیرد.

۳. صلۀ رحم

رحم از نظر لغوی و عرفی به معنای مطلق قرابت است (ابن منظور، ۱۳۰۸ الف: ۲۳۱). صلۀ رحم نیز به معنای اتصال، رسیده‌گی و احسان به ارحام است (ابن منظور، ۱۴۰۸ ب: ۷۲۶). صلۀ رحم در لغت‌نامه دهخدا، به معنای محبت و سلوک‌داشتن با خویش و اقربا، شریک گردانیدن خویشان و پیوسته‌گان را با خود در خیرات دنیوی و با خویشان پیوسته‌گی کردن است (۱۴۰۰: ذیل واژه)؛ و در لغت‌نامه عربی به فارسی به معنای وابسته‌گی، پیوسته‌گی، قوم و خویش سببی، نزدیکی، طاقت، بردباری، وضع، رفتار، سلوک، جهت و نسبت آمده است (لغت‌نامه عربی به فارسی: بی‌تا).

باتوجه به روایات و تعریف‌های بیان‌شده، صلۀ رحم به معنای ارتباط نزدیک و پیوند با اقوام و خویشاوندان است و به شکل‌های گوناگون نمود خارجی پیدا می‌کند. گاهی اوقات در حد سلام و احوال‌پرسی است (کلینی، ۱۳۶۷: ۱۵۵)، و گاهی به صورت ملاقات‌های حضوری، کمک مادی و معنوی در موقعیت‌های مقتضی و در نهایت تماس‌های مستقیم و غیر مستقیم به گونه‌یی که احساس شود پیوند خویشی برقرار است (همان: ۵۱).

سلام، آسان‌ترین و کم‌هزینه‌ترین رفتاری است، که مصداق صلۀ رحم می‌باشد و کمک مالی، هدیه، حمایت، دفع زیان و عمل‌کرد سودمند برای رحم، از جمله رفتارهای دیگری است، که مصداق

صله رحم محسوب می شود؛ ولی صله یی که باعث ارتباط عاطفی، محبتی و شخصیتی به رحم بشود بالاتر است (بناب و دیگران، ۱۳۸۶: ۸۶).

۴. بررسی نسبت مفهومی صله رحم با تعامل اجتماعی^۱

تا این جا دو مفهوم اساسی مورد استفاده در این مقاله، یعنی پیش گیری رشدمدار و صله رحم روشن شد. بین مفهوم صله رحم، که مفهومی شرعی است و در بستر شریعت بالیده است با مفهوم تعامل^۲ که مفهومی جامعه شناختی است و صیغه علمی دارد، هم پوشانی وجود دارد. ضروری است برای آن که تأثیر صله رحم بر کنترل جرم اطفال روشن باشد، واضح گردد، که ارتباط و تعامل نیز همان صله رحم می باشد؛ اما با این تفاوت که تعامل می تواند مثبت یا منفی، اما صله رحم همواره مثبت است.

موضوع مورد مطالعه جامعه شناسی، رفتار غیر غریزی انسان است. دایره این گونه رفتارها وسیع است و بعضی از آن ها واجد معنا هستند. رفتار معنادار عمل نامیده می شود و وقتی این رفتار معنادار معطوف به انسان یا انسان های دیگر باشد، عمل اجتماعی نام می گیرد. اگر عمل اجتماعی یک فرد از سوی فرد یا افراد دیگر پاسخ دریافت کند، یعنی عمل اجتماعی دوسویه شکل بگیرد، گفته می شود که تعامل اجتماعی شکل گرفته است. تعامل اجتماعی در فضایی شکل می گیرد که رابطه^۳ نام دارد. تعامل اجتماعی از جهت احساس عاطفی همراه آن، یا «خنثا» است یا «عاطفی». تعامل عاطفی ممکن است «سرد» یا «گرم» باشد. همچنین تعامل را می توان «مبادله» دید که می تواند «برابر» یا «نابرابر» باشد (صدیق اورعی و دیگران، ۱۳۹۸: ۳۷).

به این ترتیب، تعامل در تقسیم بندی کلان، یا خنثا است یا عاطفی. تعامل خنثا به تعاملی گفته می شود که عاری از هرگونه احساسات و بار عاطفی است. طرفین تعامل نسبت به یکدیگر حس عاطفی مثبت (محبت) یا منفی (نفرت) ندارند. وقتی مشتری با پرداخت پول به نانوا از او نان می گیرد، یک تعامل خنثا رخ داده است. این تعامل خنثا ممکن است برابر یا نابرابر باشد. در مثال نانوا تعامل خنثا و برابر است؛ اما اگر نانوا می پذیرد یک قرص نان از مقدار کم تر از مقدار قانونی آن استفاده کند درواقع نان را به قیمت بیش تر از نرخ مصوب به مشتری تحویل می دهد، آن گاه تعامل خنثا و نابرابر است.

1. Social Interaction

2. Interaction

3. Relationship

تعامل عاطفی به تعاملی گفته می‌شود که علاوه بر دادوستد بین طرفین تعامل، میزان از عاطفه نیز در جریان تعامل وجود داشته باشد. اگر این حس عاطفی مثبت (محبت) باشد تعامل عاطفی را گرم و اگر منفی (نفرت) باشد تعامل عاطفی را سرد می‌نامند. به این ترتیب محبت کردن متقابل یک زن و شوهر به یکدیگر، یک تعامل عاطفی گرم است و نزاع خیابانی دو نفر در خیابان که یکدیگر را کتک می‌زنند، یک تعامل عاطفی سرد.

تعامل عاطفی ممکن است برابر یا نابرابر باشد؛ بدین ترتیب یک تقسیم دیگر به شکل تعامل عاطفی گرم برابر و تعامل عاطفی گرم نابرابر در مقابل تعامل عاطفی سرد برابر و تعامل عاطفی سرد نابرابر شکل می‌گیرد. تعامل عاطفی گرم برابر حالتی است که طرفین تعامل ضمن تعامل به شکل دوطرفه به یکدیگر حس عاطفی مثبت نیز دارند. مثل دو برادر که گاهی به یکدیگر پول قرض می‌دهند. تعامل عاطفی گرم نابرابر حالتی است که در جریان تعامل یک نفر به شکل یکطرفه به دیگری خوبی می‌کند و مهر می‌ورزد؛ اما طرف مقابل چنان نمی‌کند؛ مانند مادری که طفل خود را بدون هیچ چشم‌داشتی مورد نوازش و حمایت قرار می‌دهد؛ ولی طفل لزوماً کمکی به مادر خود نمی‌کند.

تعاملات اجتماعی آثاری دارند. از جمله آثار تعامل گرم، هم‌بستگی اجتماعی است و گروه اجتماعی به معنای اشخاص دارای تعاملات مستمر هم‌راه با هم‌بستگی است. باتوجه به معانی صلۀ رحم، می‌توان گفت آن‌جا نیز طیفی از رفتارها را داریم که به نظر می‌رسد همه آن‌ها در دل با مفهوم تعامل عاطفی گرم انطباق داشته باشند. پایین‌ترین حد صلۀ رحم را سلام کردن دانسته‌اند و حالات بالاتر آن حمایت کردن و کمک کردن و ... به نظر می‌رسد، هر دو در چهارچوب تعامل گرم با شدت و ضعف جای می‌گیرند. بدین ترتیب سلام کردن دو خویشاوند به یکدیگر یک تعامل عاطفی گرم برابر است و قرض دادن یا حمایت عاطفی کردن یک خویشاوند از خویشاوند دیگر بدون چشم‌داشت و توقع یک تعامل گرم نابرابر. بدین ترتیب، صلۀ رحم اگر به زبان جامعه‌شناسی گفته شود، همان تعامل گرم خواهد بود، که گاهی به شکل برابر و گاهی به شکل نابرابر قابل تصور است.

۵. صلۀ رحم و پیش‌گیری رشدمدار از جرایم اطفال

باروشن‌شدن مفاهیم اساسی و نیز جنس رابطه آن‌ها با یکدیگر و نیز فهم تطابق صلۀ رحم بر تعامل اجتماعی، اکنون به طور مشخص به بیان شواهد حمایتی برای ادعای طرح‌شده (نقش صلۀ رحم در کاهش و یا پیش‌گیری از بزه‌کاری اطفال) می‌پردازیم:

۵-۱. روی‌کرد نظری به صلۀ رحم به مثابه عامل پیش‌گیری از بزه‌کاری اطفال

صلۀ رحم، تعامل و در به‌ترین وجه آن تعامل گرم نابرابر، در بسیاری از نظریات جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی بازتاب یافته است. از نظر موضوع، در این مطالعه آن‌چه مهم است، این است که در تمام

این نظریات، گاه به شکل مستقیم و گاه به شکل غیر مستقیم، اثر مثبت صله رحم بر کاهش جرم اطفال تأیید می‌گردد. این نظریات و نوع رابطه آن‌ها را با موضوع بحث و بررسی می‌کنیم.

۵-۱-۱. نظریه هم‌بسته‌گی دورکیم

هم‌بسته‌گی از مفاهیم برجسته و پُربسامد در اندیشه دورکیم است. او در اثر کلاسیک خودکشی با استفاده از همین مفهوم نرخ‌های خودکشی را در میان کاتولیک‌ها، پروتستان‌ها، مجردها و متأهل‌ها تبیین می‌کند. به این شکل که نرخ خودکشی بین پروتستان‌ها بیش‌تر از کاتولیک‌ها است و در بین مجردها بیش از متأهل‌ها؛ و عامل مؤثر و تبیین‌کننده وضعیت میزان هم‌بسته‌گی است. میزان هم‌بسته‌گی بین کاتولیک‌ها بیش از پروتستان‌ها و در بین متأهل‌ها بیش از مجردها است (ممتاز، ۱۳۸۰: ۸۷). او این مفهوم را در تبیین جرم نیز به کار می‌گیرد. اگر از دورکیم پرسیده شود علت ارتکاب جرم، به‌عنوان یک امر اجتماعی چیست؟ پاسخ آنومی؟ است، که خود ناشی از ضعف هم‌بسته‌گی اجتماعی است. اگر سوال را مکرر سازیم و بپرسیم که علت ضعف هم‌بسته‌گی اجتماعی چیست به مفهوم تعامل گرم، یعنی نکته کلیدی تحقیق حاضر می‌رسیم. درواقع هم‌بسته‌گی اجتماعی با تعامل اجتماعی رابطه‌ی دیالکتیک دارد. تعامل گرم هم‌بسته‌گی می‌آورد و این هم‌بسته‌گی فضای ارتباطی می‌سازد، که تعاملات بسیاری در دل آن رخ می‌دهد.

بنابراین، با استفاده از نظر دورکیم در راستای اهداف این تحقیق می‌توان ادعا کرد، به میزانی که تعاملات گرم اجتماعی بیش‌تر باشد، هم‌بسته‌گی افزایش می‌یابد و به میزانی که هم‌بسته‌گی افزایش یابد، احتمال ارتکاب جرم کم می‌شود. این کاهش احتمال ارتکاب جرم در مورد اطفال بیش‌تر وجود دارد؛ زیرا در چنین فضایی بزرگسالان سالمی که خود مرجع تقلید اطفال هستند، خواهیم داشت؛ چون بزرگسالان مرتکب جرم نمی‌شوند، اطفال نیز به تقلید از آنان زیست سالم و غیر مجرمانه خواهند داشت. ثانیاً سلامت روانی خود طفل در بستر تعاملات گرم و مهرآمیز خویشاوندی تأمین می‌شود، که این سلامت روان خود باعث سلامت زیستی و کاهش احتمال اختلالات رفتاری که برخی از آن‌ها مشمول تعریف جرم می‌شوند خواهد گردید.

۵-۱-۲. نظریه زیست‌بوم جرم شاو و مک کی

شاو و مک کی، دریافته‌اند که علاوه بر سایر عوامل، تغییرات مدام جمعیت در نواحی مهاجرنشین شیکاگو، یکی از عوامل زمینه‌ساز جرم می‌باشد. جابه‌جایی دائمی مهاجران جدید با ساکنان قدیمی، باعث می‌شد اکثر انسان‌های محله برای هم ناشناس بمانند و پدیده هم‌بسته‌گی اجتماعی و تعامل گرم شکل نگیرد، که این فقدان تعامل، عدم کنترل اجتماعی را به دنبال داشت، که خود به معنای فقدان مانع برای ارتکاب جرم بود.

برای نمونه در یک محله قدیمی، ساکنانی که به درسرآفرینی یک طفل آگاه است، ممکن است به پدر و مادر وی اطلاع دهد یا طفلی که درسرآفرین است توسط مقام‌های محلی معرفی گردد؛ ولی چون مردمان جدید پیوسته به‌سوی حوزه شکاف‌انداز در حرکت‌اند، ساکنان دیگر هم‌سایه یا اطفال‌شان را نمی‌شناسند؛ از این‌رو، اطفالی که بیرون از دید پدران و مادران‌شان هستند، ممکن است حتی در محله خودشان تقریباً تحت هیچ کنترولی نباشند.

ملاحظه می‌شود که نقطه کانونی و علت جرم در نواحی خاص شیکاگو، فقر تعامل گرم و در نتیجه کنترل است. اطفال به دلیل عدم بلوغ و ناقص ماندن دوره آموزش، که به معنای عدم تکمیل دوره درونی‌سازی هنجارها، ارزش‌ها و باورهای اجتماعی است، در فضای فاقد کنترل رشد می‌کنند و استعداد بسیاری برای ارتکاب جرم خواهند داشت.

۵-۱-۳. نظریه معاشرت افتراقی

ادوین ساترلند در چاپ چهارم کتاب جرم‌شناسی به سال ۱۹۴۷، نظریه خود را به طور منقح تکمیل کرد. به طور خلاصه بر اساس نظریه معاشرت افتراقی، رفتار مجرمانه در تعامل با دیگران آموخته می‌شود و دو بعد دارد. بعد تکنیکی، یعنی شیوه انجام جرم و بعد ذهنی، یعنی آموختن توجه‌هایی که انجام جرم را بر ترک آن مرجح سازد (ولد و دیگران، ۱۳۹۱: ۲۵۲).

از آن‌جا که کودکان، بیش‌ترین تأثیرپذیری را در جریان تعاملات با گروه‌ها دارند و از سویی ظرفیت احساسی انسان محدود است و به نسبتی که تعلقات وی به گروه خانواده‌گی بیش‌تر باشد از شدت تعلق وی به گروه دوستان کاسته می‌شود، کودکان خانواده‌های دارای صله رحم کم‌تر عضو گروه‌های بزه‌کار می‌شوند و در صورت عضویت هم کم‌تر تأثیر پذیرفته مجرم می‌شوند. در این بستر، صله رحم، یعنی شبکه ارتباطات خویشاوندی احساس نیاز کودک را به ارتباط تأمین کرده چتری محافظتی و نظارتی بر وی می‌گسترده، که احتمال پیوستن وی به گروه‌های بزه‌کار و احتمالاً بزه‌کار شدن را کم می‌کند.

۵-۱-۴. نظریه شرم‌سازی بازپذیرکننده بریث ویت^۴

در دیدگاه بریث ویت، عدالت سزاده، که راه مبارزه با جرم را در ایجاد ترس می‌جوید، موفق نبوده است و باید شرم را به جای ترس، به‌عنوان ابزار مبارزه با جرم به‌کار گرفت. شرم چون فرد را با خود درگیر می‌کند، به مثابه نوعی ابزار درونی فرد را از جرم بازمی‌دارد و موفق‌تر از ترس از مجازات عمل

⁴ Reintegrative Shaming Theory

می کند. شرمساری از نظر وی دو گونه است: شرمساری تحقیرکننده و شرمساری بازپذیرکننده. همین شرمساری نوع دوم، که در آن به جای فاعل جرم، فعل ارتكابی وی سرزنش می شود و قبح آن به وی اثبات و باورانده می شود، به عنوان وسیله پیش گیری از ارتكاب جرم مدنظر قرار گرفته است.

برایت ویت معتقد است مردم بیش تر از بی آبرویی و شرمساری در جامعه احساس تهدید می کنند تا از مجازات رسمی. ازدست دادن موقعیت، احترام و پیوند با جامعه بسیار قابل توجه است، درحالی که تحمل مجازات رسمی ممکن است لزوماً منجر به چنین نتایجی نشود (به نقل از: غلامی، ۱۳۸۵: ۱۰۴).

در مورد اطفال، خصوصاً اطفالی که به سن هجده ساله گی نزدیک ترند، این شرمساری می تواند به شدت بازدارنده باشد. گاهی نگاه سرزنش آلود «دیگران مهم» برای کودک مانند پدر، مادر، برادر، خواهر، ملای قریه، معلم یا دوستان از هر مجازاتی برای وی بازدارنده تر است؛ اما این شرم در بستری از تعاملات گرم اجتماعی قابلیت شکل گیری و ظهور دارد؛ یعنی طفل هنگامی شرمنده می شود که با دیگران تعاملات گرم داشته باشد و دیگران برایش مهم باشند و همه این موارد در بستر صله رحم شکل می گیرد. خانواده های منفرد و قطع رابطه کرده با فامیل، این فرصت را ندارند. به میزانی که بر تفرد تأکید شود و تعاملات سردتر و خنثاتر باشد، زمینه پیش گیری از جرم اطفال کم تر می شود و به میزانی که تعاملات گرم تر باشد؛ یعنی صله رحم بیش تر عملی شود، احتمال پیش گیری از جرم با ابزار شرمساری بیش تر می گردد.

۵-۱-۵. نظریه مخاطرات در هم نوایی جاکسون توبی

این نظریه به بیان ساده به معنای مقدار هزینه یی است که ارتكاب جرم به مرتکب تحمیل می کند، یا شخص به هنگام قانون شکنی چه قدر می بازد؟ (ولد و دیگران، ۱۳۹۱: ۲۷۵). جاکسون توبی این نظریه را برای تحلیل جرایم دانش آموزان دبیرستانی به کار برده و به این نتیجه رسیده، که دانش آموزان موفق در دبیرستان، کم تر مرتکب جرم می شوند؛ چون در صورت ارتكاب جرم، هم مجازات می شوند و هم موقعیت حرفه یی آینده شان به خطر می افتد، پس کم تر مرتکب جرم می شوند؛ درحالی که دانش آموزان ناموفق فقط مجازات را تحمل می کنند پس بیش تر مرتکب جرم می شوند.

این نظریه از آن جا به بحث مربوط می شود، که در صورت وجود تعاملات گرم، خصوصاً از نوع نابرابر در خانواده و نیز شبکه خویشاوندی، کودک یک سرمایه عظیم عاطفی خواهد داشت، که برایش بسیار ارزش مند است. او می داند در صورت ارتكاب جرم این سرمایه را از دست خواهد داد و به گونه مثال، مادرش دیگر او را مثل گذشته دوست نخواهد داشت یا پدرش مانند سابق به او اعتماد نخواهد کرد؛ یعنی مخاطره در هم نوایی برایش بالا می رود و این مخاطره شدید، عامل مهمی در پیش گیری از جرم توسط کودک فرضی خواهد بود.

۵-۱-۶. نظریه تقلید تارد

تارد در مقابل نظریه لومبروزو، که جرم را جبر زیستی می‌دانست و مجرم مادرزاد را معرفی می‌کرد، بیان کرد علت جرم نه وضعیت زیستی انسان که تقلید است. تقلید در ذهن تارد چنان مهم جلوه کرده بود که تمام رفتارهای به‌هنجار و نابه‌هنجار را محصول این پدیده می‌دانست و وجود جامعه بدون تقلید را ممتنع می‌دانست. قوانین سه‌گانه تارد را می‌توان به‌عنوان حمایت‌کننده مدعای این تحقیق مطرح کرد:

قانون اول: مردم به تناسب میزان برخورد [تعامل] نزدیکی که با هم دارند، از یکدیگر تقلید می‌کنند. در شهرها میزان برخورد زیاد است، پس تقلید شایع‌تر است، و با این وضعیت، سرعت تقلید بیش‌تر است. تقلید با سرعت بالا مُد نام دارد. در روستا به دلیل کم‌بودن برخوردها، سرعت تقلید پایین است و عرف نام دارد. جرم مانند هر پدیده دیگری با یک مُد شروع و به عُرف تبدیل می‌گردد؛

قانون دوم: به‌گونه معمول فرودستان از فرادستان تقلید می‌کنند؛

قانون سوم: مُدهای نو، جای‌گزین مدهای قدیمی می‌شوند (ولد و دیگران، ۱۳۹۱:

۲۵۰).

طبق قانون اول، احتمال بزه‌کارشدن یک فرد تابعی است از میزان تعامل وی با مجرمان و طبق قانون دوم، اطفال به‌عنوان فرودستان به‌گونه معمول تقلید می‌کنند؛ یعنی اساساً بزه‌کاری اطفال محصول رابطه تقلیدی آن‌ها از فرد یا افراد مجرم است؛ چون اطفال موجوداتی به شدت مقلدند، اگر با اجرای برنامه صلّه رحم در چتر حفاظتی خویشاوندان قرار گیرند، مرجع تقلیدشان افراد غیر بزه‌کار خانواده و خویشاوندان خواهد بود؛ اما در غیاب این شبکه احتمالاً گروه‌های دیگری که ممکن است بعضی از آن‌ها بزه‌کار باشند؛ به‌عنوان مرجع تقلید کودک ایفای نقش خواهند کرد.

۶. روی کرد عملی به صلّه رحم به مثابه عامل پیش‌گیری از بزه‌کاری اطفال

در بسیاری از تحقیقات انجام‌شده در موضوع مورد بحث، در حوزه زبان انگلیسی (Murray & Farrington, 2006, Fagan & Lee, 2012, Charles et al., 2018, Capaldi; Pears; Patterson & Owen, 2003, Trahan, Mark, 2017) و نیز فارسی (ساکو و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۶؛ معظمی و نجیب اصفهانی، ۱۳۹۱: ۸۲؛ عزیزی و ترخان، ۱۳۹۳: ۱۱۳؛ دسترنج، ۱۳۹۹: ۹۲؛ احمدی و دیگران، ۱۳۹۹: ۹۹؛ انجم شعاع و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۵؛ اعتمادی‌فرد و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۲؛ نایی و لطفی خاچکی، ۱۳۹۴: ۲۲؛ باقری و دیگران، ۱۳۹۸: ۶۳-۶۶)، در مواردی به‌طور صریح و مستقیم و در مواردی به شکل ضمنی و غیر مستقیم مورد تأیید قرار گرفته است.

به‌طور کلی، ثابت شده که تعاملات سالم بر کاهش احتمال ارتکاب جرم توسط افراد تأثیر دارد. این امر مشمول کل افراد، اعم از اطفال و بزرگسالان است؛ بنابراین، در این دسته از تحقیقات

اطفال به‌طور ضمنی مشمول حکم می‌شوند. در پاره‌یی از تحقیقات اما، موضوع تحقیق مستقیماً اطفال هستند و مشخص شده به میزانی که کودک در شبکه‌ی تعاملی سالم قرار گیرد، احتمال بزه‌کاری وی کاهش خواهد یافت. تعدادی از این پیمایش‌ها در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرند.

۶-۱. پیمایش هیرشی

هیرشی برای آزمون نظریه‌ی خود، یک پیمایش انجام داد. نمونه‌ی وی از حدود ۴۰۰۰ جوان سال سوم و چهارم مکتب از شهرری در خلیج سان‌فرانسیسکو تشکیل می‌شد. پرسش‌نامه شامل مجموعه‌یی از پرسش‌های مربوط به خانواده، مدرسه، و ارتباط‌های با هم‌سال و هم‌چنین شش پرسش که به‌عنوان شاخص بزه‌کاری مورد استفاده قرار می‌گرفتند بود. سه مورد از آن شش پرسش به سرقت اشاره داشت (اشیای با بهای کمتر از دو دالر، اشیای با بهای بین دو و پنج دالر و اشیایی با بهای بیش از پنج دالر)؛ درحالی‌که سه پرسش دیگر شامل موارد زیر می‌شد: آیا «ماشینی را بی‌اجازه‌ی صاحب آن برای سواری برداشته‌اید؟»، «آیا به چیزی که به شما تعلق ندارد، به‌طور عمدی صدمه زده‌اید؟» و آیا به‌طور عمدی کسی را کتک زده یا به کسی صدمه وارد آورده‌اید؟». او پس از تحلیل داده‌ها، دریافت که صرف‌نظر از نژاد یا طبقه و صرف‌نظر از بزه‌کاری دوستان، پسرانی که وابسته‌گی نزدیک‌تری به پدر و مادر خود دارند، احتمال کم‌تری دارد که اعمال بزه‌کارانه‌یی را گزارش دهند، تا آن‌هایی که وابسته‌گی کم‌تری دارند. هیرشی هم‌چنین دریافت تنها وقتی که کنترل‌های اجتماعی ضعیف شده باشد، حشرونشر با یاران بزه‌کار می‌توان رفتار بزه‌کارانه را افزایش دهد.

۶-۲. پیمایش رفتار مجرمانه‌ی پدران و تعامل با اطفال

پاجاریتا چارلز و هم‌کارانش در پیمایشی با عنوان «رفتار مجرمانه‌ی پدران و تعامل با اطفال: نقش تعدیل‌کننده‌ی روابط خانواده‌گی». ^۵ با مطالعه‌ی ارتباط بین رفتار مجرمانه‌ی پدران و تعامل آن‌ها با اطفال‌شان، و چه‌گونه‌گی اثرهای روابط پدر با اعضای خانواده‌ی بزرگ را بر این تعامل، که با استفاده از روش مدل‌سازی خطی سلسله‌مراتبی جهت پیش‌بینی تعامل پدران با استفاده از داده‌های یک مطالعه‌ی طولی بین نسلی بر روی ۳۳۵ کودک و ۱۴۹ پدر کم‌درآمد و اقلیت انجام داده‌اند و در آن معیارهایی شامل هشت معیار پیامد مربوط به تعامل پدر، یک معیار اندازه‌گیری رفتار مجرمانه‌ی پدران و دو متغیر تعدیل‌کننده را به کار گرفته‌اند، دریافته‌اند که روابط باکیفیت بالا، بین پدران و بسته‌گان [طبقه] مرد

⁵ Fathers' Criminal Behavior and Involvement With Children: The Moderating Role of Family Relationships

آن‌ها میزان تأثیر منفی رفتار مجرمانه را در معیارهای تعامل پدران تعدیل کرده است. آن‌ها نتیجه گرفته‌اند که هنگامی که پدرها با بسته‌گان مرد روابط کم کیفیت داشتند، رفتار مجرمانه فقط با کاهش سطح تعامل پدر همراه بود. روابط قوی و تأثیرگذار به‌ویژه با بسته‌گان [طبقه] مرد ممکن است اثرهای سوءرفتار ضد اجتماعی و مجرمانه را در تعامل پدران در خانواده‌هایی در معرض خطر کاهش دهد. پیامدهای بازسازی جهت بهبود عمل کرد روابط بین پدران و بسته‌گان مرد، و افزایش مشارکت اجتماعی پدران، بیان شده است.

این مطالعه نشان می‌دهد که تأثیر رفتار مجرمانه بر تعامل پدر [و فرزندان] به سطح حمایت و کیفیت رابطه پدر با افراد در شبکه وی بسته‌گی دارد. به‌طور خاص، رفتار مجرمانه با تعامل پدر زمانی ارتباط منفی داشته که پدران با بسته‌گان خود از طبقه مرد (مثلاً عموها، برادران) روابط کم کیفیتی داشتند. برعکس، ما هیچ ارتباطی بین رفتار مجرمانه و تعامل پدر در روابط با کیفیت بالا با بسته‌گان پدر از طبقه مرد مشاهده نکردیم. این نشان می‌دهد که پدران با داشتن روابط قوی و مثبت با خویشاوندان مرد، ممکن است اثرهای منفی رفتار مجرمانه بر تعامل پدر را که از طریق جداسدن پدر از فرزندان‌شان ظاهر می‌شود، کاهش دهد. ما این نتیجه را در هفت پیامد ناشی از تعامل پدر پیدا کردیم: دسترسی (دست‌رسی به کودک و تماس با کودک)؛ درگیری (تفریح، آموزش و مراقبت)؛ و مسؤولیت (مسؤولیت مالی و نفوذ). ما برای پدرانی که میزان حمایت و تشویق بالای پدر بودن از بسته‌گان مرد را گزارش کردند، نتایج جزئی‌تری یافتیم. به این معنا که رفتار مجرمانه با مسؤولیت مالی زمانی ارتباط منفی داشت (اما نه در سایر نتایج) که پدران میزان پایین حمایت از بسته‌گان خود را از طبقه مرد گزارش کردند (Charles et al., 2018).

۳-۶. پیمایش تبیین جامعه‌شناختی تأثیر اختلافات زوجها بر انحراف جنسی دختران

در پیمایشی که زینب ریاضت انجام داده و تأثیر کم‌بود رابطه صمیمی والدین را بر انحرافات جنسی دختران (۱۳ تا ۱۸ سال) بررسی کرده، مشخص شده آمارها حاکی از آن است که بسیاری از روسپیان نوجوان از خانواده‌های ازهم‌گسیخته برخاسته‌اند. درواقع باید گفت آن‌چه زمینه را برای تأثیرگذاری عوامل اقتصادی فراهم می‌کند، فقر فرهنگی و عاطفی است، که یک خانواده آشفته با ایجاد مشکلات روحی و عاطفی برای دختر به‌طور مستقیم و با غفلت از نظارت و کنترل رفتارهای وی و زمینه‌سازی فرار از منزل به‌طور غیرمستقیم می‌تواند موجبات آن را فراهم آورد. با توجه به نقش اساسی و مهم خانواده در تربیت صحیح فرزندان و ایجاد روابط عاطفی و بستر سالم پرورش دختران، تنش‌های خانوادگی نه‌تنها خانواده را از ایفای کارکردهای حیاتی‌اش بازمی‌دارد؛ بل که با ایجاد محیطی ناسالم و عدم ارضای نیازهای عاطفی دختران، زمینه گرایش به بزه‌کاری و توجه

غیرعادی به جنس مخالف را فراهم می‌سازد؛ از این رو، امروزه با شمار زیادی از روسپیان نوجوان در سنین ۱۳ تا ۲۰ سال مواجهیم (۱۳۸۸: ۸۵).

۶-۴. پیمایش بررسی نقش خانواده در ارتکاب جرم توسط زندانیان اراک

یکی از یافته‌های پیمایشی، که به منظور بررسی نقش خانواده بر ارتکاب جرم روی زندانیان شهر اراک ایران صورت گرفته نیز ثابت می‌کند، بین ضعف تعامل و احتمال بزه کاری رابطه مثبت وجود دارد. طبق این تحقیق، افراد مجرد بیش تر از افراد متأهل تمایل به رفتارهای مجرمانه دارند؛ زیرا به واسطه تضعیف پیوندهای شان با جامعه از احساس پاسخ گویی به انتظارات دیگران، سر باز می‌زنند و مرتکب کج رفتاری می‌شوند؛ از طرفی، فقدان پدر (فوت، طلاق، اشتغال و...)، فقدان مادر (به علت اشتغال مادر در خارج از خانه، مرگ یا طلاق)؛ وجود روابط عاطفی ضعیف (تعارض بین اعضای خانواده که علی‌رغم زنده گی اجتماعی با یکدیگر در ظاهر، اما از کارکردهای ضعیفی برخوردار بوده و نسبت به یکدیگر از هم‌دلی و هم‌حسی برخوردار نیستند) از عواملی است که در گرایش به جرم تأثیر معناداری دارند (محمودی و الهی دوست، ۱۳۹۷: ۱۳۵).

۷. گفت‌وگوی پژوهش

در بحث نظری، جرم در نظر دور کنیم محصول آنومی است. آنومی وضعیتی است که هم‌بسته گی میان اعضای جامعه برای پای بندی به ارزش های مشخص یا از بین رفته یا ضعیف شده است؛ و به این ترتیب، نرخ جرم فوران می‌کند. همین امر در نظریه زیست بوم شاو و مکی نیز برجسته است؛ تغییر و تبدیل اهالی یک منطقه باعث ضعف هم‌بسته گی آن‌ها در دفاع از ارزش‌ها و نهایتاً ارتکاب جرم می‌شود. صله رحم با پشتی بانی اعتقادی (دینی) نقش محرک تقویت هم‌بسته گی را در سطح خانواده و اجتماع دارد و به این ترتیب، از آنومی جلوگیری می‌کند و در صورت تغییر و تبدیل اهالی یک منطقه از تضعیف هم‌بسته گی جلوگیری می‌کند. نقدی که بر نظریه آنومی و زیست بوم مطرح است، این است که نقش دین در ترمیم و تقویت هم‌بسته گی و دفاع از ارزش‌ها را در نظر گرفته نشده است. در پرتو نظریه شرم ساری باز پذیر کننده، مخاطرات هم‌نوایی و تقلید تارد نیز صله رحم از کارایی بالایی در امر پیش گیری از بزه کاری اطفال برخوردار است. علت امر این است که صله رحم طفل را در شبکه توجه والدین، اقارب، دوستان و جامعه قرار می‌دهد، که در نتیجه آن میزان شرم ساری و هزینه کج روی و بزه کاری افزایش می‌یابد و باعث پیش گیری از جرم می‌گردد. بر اساس قوانین نظریه تقلید تارد نه تنها رفتارهای نابهنجار، بل که رفتارهای به‌هنگار نیز تقلید می‌شود؛ بنابراین، اطفالی که در سایه صله رحم رشد می‌کنند، در تعاملات اجتماعی صله رحم را تقلید می‌کنند و به کار می‌گیرند.

در حوزه عمل، پیمایش هیرشی نشان داد، که میزان نزدیکی (تعامل) اطفال با والدین با بزه کاری آنان مرتبط است. پیمایش پاجاریتا و هم کاران و محمودی و الهی دوست نیز نشان داده، که میزان تعامل میان اطفال و والدین بر بزه کاری اطفال تأثیرگذار است. این تأثیر می‌تواند مثبت یا منفی باشد؛ به این معنا که والدین بزه کار در صورت تعامل اطفال بزه کار، اما والدین سالم در صورت تعامل اطفال سالم به بار می‌آورند. این جاست که صلۀ رحم وارد رابطه می‌شود؛ اما با این تفاوت که تعامل خنثا و منفی را نفی و درنهایت در پیش‌گیری از بزه کاری اطفال نقش ایفا می‌کند. پیمایش زینب ریاضت درباره اطفال تن فروش (۱۳ تا ۱۸ ساله) نیز از آن‌جا مؤید این امر است، که اطفال تن‌فروش محصول خانواده‌هایی آشفته‌اند. نقدی که از باب پیمایش زینب ریاضت بر صلۀ رحم وارد می‌شود، این است که چه‌گونه صلۀ رحم در جامعه دینی ایران از این فاجعه جلوگیری نکرده است، که خود منتهی به این پرسش می‌شود، که آیا باید برای صلۀ رحم به‌عنوان ابزار پیش‌گیری‌کننده از جرم، دولت هزینه کند؟ قاعدتاً هزینه آن در حد تبلیغ دینی است؛ ولی مشکل این است که نمی‌توان در مورد اجرایی‌شدن آن اطمینان حاصل کرد، فقط می‌توان مردم را تشویق کرد.

۸. نتیجه‌گیری

صلۀ رحم یا همان تعاملات گرم نابرابر شبکه خویشتاوندی، به‌عنوان یک راه‌برد مؤثر برای پیش‌گیری رشدمدار از جرم، که عمدتاً درباره جرایم اطفال و نوجوانان کاربرد دارد، مطرح است. این موضوع پشتوانه نظری محکمی دارد و در بسیاری از نظریه‌های حوزه جرم‌شناختی به طور مستقیم یا غیرمستقیم به آن اشاره شده است. به لحاظ نظری، صلۀ رحم جدا از این که هم‌پسته‌گی را تقویت و تعاملات را گرم می‌سازد، شبیه دوربین نظارتی عمل می‌کند. در صلۀ رحم، همه اعضای یک شبکه (خانواده، دوستان و جامعه) بر یکدیگر کنترل دارند و به‌نوعی همه را نظارت می‌کنند. به لحاظ عملی نیز یافته‌ها نشان می‌دهد، که حداقل فقدان تعامل گرم با اطفال، از عوامل جرم‌زا است، که با روی دست‌گرفتن صلۀ رحم، به‌عنوان ابزار پیش‌گیر، این عامل خنثا و از بزه‌کاری اطفال کاسته می‌شود؛ براین اساس، باتوجه به تلاش دولت‌ها برای تدوین سیاست جنایی مناسب و کاهش نرخ جرم، پیش‌نهاد می‌شود نهاد صلۀ رحم در کشورهای مسلمان با پشتوانه تشویق‌های شدید مذهبی که گاهی به وجوب می‌رسد و ترک آن بسیار قبیح دانسته شده و نیز باتوجه به این که مذهب یک عامل کنترل‌درونی نیرومند و جریان‌ساز است، دولت‌های مسلمان می‌توانند در تدوین سیاست جنایی کشور خود این نهاد مهم را مورد توجه قرار داده، به‌عنوان ابزار نیرومند پیش‌گیری از جرم به طور عام و در مورد اطفال به طور خاص، به کار گیرند. کارایی بالا، عدم نیاز به نیروی انسانی، عدم

لزوم هزینه‌کرد برای آن یا هزینه بسیار پایین در حد تبلیغ دینی، از مزایای به‌کارگیری صله رحم به‌عنوان عامل پیش‌گیری از جرم است.

سرچشمه‌ها

الف. فارسی

۱. ابن منظور، محمد ابن مكرم. (۱۴۰۸ الف). **لسان العرب**. ج ۱۲. بیروت: دارالإحياء التراث العربی.
۲. ابن منظور، محمد ابن مكرم. (۱۴۰۸ ب). **لسان العرب**. ج ۱۱. بیروت: دارالإحياء التراث العربی.
۳. اعتمادی‌فرد، سید مهدی؛ لطفی‌خاچکی، بهنام؛ مهدیزاده، منصوره. (۱۳۹۴). «تأثیر سرمایه اجتماعی خانوادگی بر انحرافات اجتماعی». ایران: نشریه مسائل اجتماعی ایران. ۵ (۲۵). قابل دسترس در: <https://jspi.khu.ac.ir/article-1-2503-fa.html>
۴. انجم شعاع، فاطمه؛ شیردل، الهام؛ شیردل، حمید و زنگی‌آبادی، سیمین. (۱۳۹۵). «بررسی رابطه صله رحم با تمایل به بزه‌کاری در بین دختران دبیرستانی شهر کرمان». ایران: فصل‌نامه علمی - تخصصی دانش انتظامی. پیاپی ۱۶. صص ۱-۱۸. قابل دسترس در: <https://www.noormags.ir/view/fa/creator/415948>
۵. باقری، مهدیه؛ صدیق‌اورعی، غلامرضا و یوسفی، علی. (۱۳۹۸). «مسأله تعامل اجتماعی در جامعه ایران (بازکاوی مشکلات تعامل در مجموعه مقالات گزارش وضعیت اجتماعی کشور)». نشریه مسائل اجتماعی ایران. پیاپی ۵۳. قابل دسترس در: <https://jspi.khu.ac.ir/article-1-3084-fa.html>
۶. جندلی، منون. (۱۳۹۳). **درآمدی بر پیش‌گیری از جرم**. ترجمه شهرام ابراهیمی. تهران: میزان.
۷. دسترنج، منصوره. (۱۳۹۹). «بررسی نقش خانواده در بزه‌کاری نوجوانان و جوانان شهرستان بستک». ایران: دوفصل‌نامه مطالعات پلیس زن. پیاپی ۳۲. صص ۷۷-۹۷. قابل دسترس در: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1682650>
۸. دهخدا، علی‌اکبر. (۱۴۰۰، ۶ دسامبر). لغت‌نامه دهخدا. بازیابی ۲۵ اردیبهشت ۲۰۲۲. قابل دسترس در: <https://www.vajehyab.com/dekhoda/صله‌رحم>
۹. دیکشنری عربی - به فارسی. (بی‌تا). بازیابی ۲۵ اردیبهشت ۲۰۲۲. قابل دسترس در: www.vajehyab.com
۱۰. ریاضت، زینب. (۱۳۸۸). «تبیین جامعه‌شناختی تأثیر اختلافات زوجین بر انحراف جنسی دختران». ایران: فصل‌نامه مطالعات پیش‌گیری از جرم. پیاپی ۱۳. صص ۵۹-۸۷، ۱۳. قابل دسترس در:

<<https://noo.rs/hhErp>>

۱۱. ساکی، ماندانا و هم‌کاران. (۱۳۹۶). «بررسی عوامل خانواده‌گی و شخصیتی مؤثر در نوجوانان بزه‌کار کانون اصلاح و تربیت شهر خرم‌آباد». یافته (فصل‌نامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم

پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی لرستان)، ۱۱-۲۰، ۲.

۱۲. صدیق اورعی، غلامرضا؛ فرزانه، احمد؛ باقری، مهدیه؛ و محمدی، سیده شیوا. (۱۳۹۸). **مبانی جامعه‌شناسی (مفاهیم و گزاره‌های پایه)**. قم: پژوهش‌گاه حوزه و دانشگاه.

۱۳. عزیزی، سعدی؛ ترخان، مرتضی. (۱۳۹۳). «مقایسه سبک‌های فرزندپروری و سبک‌های هویتی در کودکان و نوجوانان عادی و بزه‌کار». طلوع بهداشت (دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشکده بهداشت یزد). دی ۱۰۴-۱۱۷. ۵ (مسلسل ۴۷). قابل دسترس در:

<https://tbj.ssu.ac.ir/browse.php?a_id=1292&sid=1&slc_lang=fa>

۱۴. عسکری خانقاه، اصغر؛ کمالی، محمد شریف. (۱۳۷۸). **انسان‌شناسی عمومی**. تهران: سمت.

۱۵. غباری بناب، باقر؛ فقیهی، علی نقی؛ قاسمی‌پور، یدالله. (۱۳۸۶). «آثار صلۀ رحم از دیدگاه اسلام و روان‌شناسی و کاربردهای تربیتی آن». دوفصل‌نامه تربیت اسلامی: ۸۱-۱۱۴، ۵. قابل دسترس در:

<<https://civilica.com/doc/833600>>

۱۶. غلامی، حسین. (۱۳۸۵). **عدالت ترمیمی**. تهران: سمت.

۱۷. کلینی، محمد ابن یعقوب. (۱۳۶۷). **فروع کافی**. ترجمۀ علی اکبر غفاری. قم: دارالکتب‌الاسلامیه.

۱۸. محمودی، ابوالفضل؛ الهی دوست، مراد. (۱۳۹۷). «بررسی نقش خانواده در ارتکاب جرم توسط زندانیان اراک». فصل‌نامه دانش انتظامی پلیس استان مرکزی: ۱۲۳-۱۴۲، ۳. قابل دسترس در:

<<https://iranjournals.nlai.ir/handle/123456789/15375>>

۱۹. معظمی، شهلا؛ نجیب اصفهانی، زینب. (۱۳۹۱). «تأثیر خشونت‌های خانوادگی بر بزهکاری کودکان و نوجوانان». فصل‌نامه مطالعات پیش‌گیری از جرم (علمی - ترویجی): ۵۹-۸۶، ۲۲. قابل دسترس در:

<<https://www.magiran.com/paper/1117671>>

۲۰. ممتاز، فریده. (۱۳۸۰). «مفهوم کج‌رفتاری از دیدگاه دور‌کیم». پژوهش‌نامه علوم انسانی: ۷۵-۸۵، ۳۰. قابل دسترس در:

<<http://noo.rs/yQ9Uk>>

۲۱. مهرا، نسرين. (۱۳۹۸). «پیش‌گیری اجتماعی رشد مدار از بزه‌کاری اطفال در سیاست جنایی اسلام با تأکید بر آموزه‌های قرآنی». فصل‌نامه علمی مطالعات پیش‌گیری از جرم: ۹-۲۵، ۱۴، ۵۲. قابل دسترس در:

<<https://www.magiran.com/paper/2107125>>

۲۲. ناییب، هوشنگ؛ لطفی خاچکی، بهنام. (۱۳۹۴). «تأثیر روابط و پیوندهای خویشاوندی بر میزان آسیب‌های اجتماعی در استان‌های کشور». بررسی مسائل اجتماعی ایران: ۱-۲۶. قابل دسترس در:

<<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=289401>>

۲۳. ولد، جرج؛ برنارد، توماس؛ اسنیپس، جفری. (۱۳۹۱). **جرم‌شناسی نظری (گذری بر نظریه‌های جرم‌شناسی)**. ترجمه علی شجاعی. تهران: سمت.

ب. انگلیسی

- 24 . Charles, P., Gorman-Smith, D., Schoeny, M., Sudec, L., Tolan, P., & David Henry. (2018). "Fathers' Criminal Behavior and Involvement with Children: The Moderating Role of Family Relationships". *Journal of the Society for Social Work and Research*, 9(1).
- 25 . D. M Capaldi; K. C Pears; Patterson, G. R; & Owen, L. D. (2003). "Continuity of parenting practices across generations in an at-risk sample: A prospective comparison of direct and mediated associations". *Journal of Abnormal Child Psychology*, (2), 127-142. <https://doi.org/https://doi.org/10.1023/A:102251812>
- 26 . J Fagan; & Lee, Y. (2012). "Do coparenting and social support have a greater effect on adolescent fathers than adult fathers?" (3), 247-258. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3729.2011.00651.x>
- 27 . Murray, J; & Farrington, D. P. (2005). **Parental imprisonment: Effects on boys? Antisocial behavior and delinquency through the life-course**. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, (46), 1269-1278. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1111/j.1469-7610.2005.01433.x>
- 28 . Trahan, Mark. (2017). **Paternal Self-Efficacy and Father Involvement: A Bi-Directional Relationship**. *Psychology of Men & Masculinity*. 19. 10.1037/men0000130.
- 29 . Murray, J., & Farrington, D. P. (2008). **The Effects of Parental Imprisonment on Children**. *Crime and Justice*, 37.